

MILJØVERNDEPARTEMENTET

Naturmangfoldloven Handling nytter

Statssekretær Heidi Sørensen
Avdelingsdirektør Torbjørn Lange

Liv laga 2011
Oslo, 28. mars 2011

Foto: Marianne Gjery

Heidi

Dette er den andre Liv laga-konferansen vi arrangerer, og det er bra å se at så mange har møtt opp her i dag! Det gir oss en god følelse for at vi sammen skal klare å gjøre stor framgang når det gjelder en vår tids store utfordringer: nemlig å ta vare på naturmangfoldet.

Torbjørn

Vi vil gå gjennom en del av de muligheter og det ansvar kommunene har for å ta vare på naturmangfoldet.

Målet vårt er å stanse tapet av naturmangfold

Torbjørn

I 2003 vedtok partsmøtet for biomangfoldkonvensjonen at tapsraten for biologisk mangfold skulle vesentlig reduseres innen 2010. Norge og EU gikk lenger enn det og vedtok at tapet av naturmangfold skulle stanses innen 2010.

Heidi

Vi klarte dessverre ikke å nå dette "2010-målet". Målet har imidlertid hatt en betydning for arbeidet med å ta vare på og forvalte naturmangfoldet. Det har ikke vært tvil om hvor vi skal.

Og målet gjelder fortsatt: Vi skal stanse tapet av naturmangfold

Hvorfor ta vare på naturmangfoldet?

Naturen har egenverdi

Naturmangfold er en viktig ressurs

Naturmangfold gir opplevelsesverdier

3

Fotos: Marianne Gjerv

Heidi

Det er flere gode grunner til å ta vare på naturmangfoldet vårt.

For det første **har naturens mangfold en egenverdi**. Den er ikke bare til for oss mennesker. Vi har et etisk ansvar for å ta vare på naturmangfoldet, helt uavhengig av at naturen er en ressurs for oss. Artsmangfoldet i norsk natur er et resultat av evolusjon som har pågått gjennom millioner av år. Det gir både grunnlag for ærefrykt, og det gir oss et meget stort ansvar som forvaltere av natur.

Torbjørn

Natur er en kilde til opplevelser og rekreasjon. Det være naturen der hvor du bor, på fjellet, eller i våre verneområder. Det å bruke naturen der hvor den er, er av stor betydning for det enkelte mennesket.

Heidi

Naturen gir oss "økosystemtjenester". Naturen gir oss en rekke ting vi er helt avhengige av for å leve på jorda og som er grunnleggende for produksjonen av mat, ferskvann, skog osv. Dessuten regulerer naturen klima og kan bidra med å rense vann. Intakte økosystemer er viktig for å forebygge bl.a. flom og sykdommer.

Oppsummert er naturen grunnlaget for våre liv, menneskets helse, trivsel, økonomi og sikkerhet.

Torbjørn

Det står ganske bra til med norsk arter, naturtyper og økosystemer

...

Vi er heldige i Norge. Vi har mye verdifull natur og er kjent for å ha ren luft, rent vann og storslåtte fjord- og fjellandskap.

Heidi

...men vi har noen utfordringer. 2398 arter er listet som truet i Norge. De truede artene befinner seg over hele landet. Alle kommuner har minst én truet eller nær truet art i sin kommune.

Rødlista og Naturindeksen

Torbjørn

Norsk rødliste for arter 2010 sier hvor mange arter som står i fare for å bli utryddet fra norsk natur, ved å vurdere risiko for utdøing. Vi kjenner 40 000 arter, men har trolig 60 000 arter i Norge.

I arbeidet med Norsk rødliste for arter 2010, ble 21 000 arter vurdert. 2398 arter er, som Heidi har nevnt, vurdert som truet.

Heidi

Naturindeksen innbefatter også "hverdagsnaturen" vår, den naturen vi har rett utenfor stuedøra.

"Naturindeks for Norge 2010" viser at tilstanden for norske økosystemer generelt er god. Tilstanden er i hovedsak god i havet, kystvann, ferskvann og på fjellet. Naturtypen "myr-kilde-flommark" er i en mellomstilling, mens "åpent lavland" og skog samlet sett har lavest naturindeksverdi av alle de store økosystemene.

Både rødlista og naturindeksen er viktige kunnskapsbaser, som utfyller hverandre i arbeidet med å ha kunnskap om hva vår natur og dens tilstand, både i dag og over tid.

Framover skal både Rødlista og Naturindeksen komme ut hvert femte år. Begge vil altså neste gang komme ut i 2015.

Gode nyheter i rødlista

Torbjørn

En rekke arter er dødd ut i Norge siden 1800-tallet. De fleste har tilhørt gammelt kulturlandskap eller gammel skog. Norsk rødliste for arter 2010 viste at ingen arter er dødd ut siden forrige rødliste fra 2006.

Heidi

I tillegg viser rødlisten at ni arter som var antatt utdødd i 2006, er gjenfunnet siden!

Altaihaukeskjegg [bildet t.v] er en av artene som var antatt utryddet, men som er gjenfunnet. Den er funnet på en ny lokalitet inne på Varangerhalvøya og fått sin egen handlingsplan.

I Norge var eremitten [bildet t.h.] antatt utdødd og uten noen form for vern. I 2008 ble imidlertid et eksemplar oppdaget på en kirkegård i Tønsberg, etter over 100 års leting.

Eremitten har fått sin egen handlingsplan, er midlertidig fredet og er foreslått som prioritert art etter naturmangfoldloven.

Fra nesten utdødd til "eksportartikkel"

Bever ble fredet i 1845

På det minste var det 60 -
100 gjenlevende dyr

I dag har vi ca 70 000
individer, og har
eksportert bever til blant
annet Skottland

7

Foto: Wikipedia/Per Harald Olsen

Torbjørn

Bever ble fredet første gang i 1845, senere etter jaktloven (av 1889) i 1899 og 1924. Arten ble imidlertid ikke totalfredet i 1845. Loven ga grunneieren enerett til jakt på bever.

På det minste var det 60–100 gjenlevende dyr i Norge. I dag teller den norske bestanden ca 70 000 individer. Den finnes i alle landets fylker med unntak av Troms og Sogn og Fjordane. Med utgangspunkt i den norske bestanden, er beveren senere gjeninnført både i Sverige og Finland. Vi har også eksportert bevere til Skottland.

Heidi

I dag er elgen en av våre vanligste arter. Men slik har det ikke alltid vært.

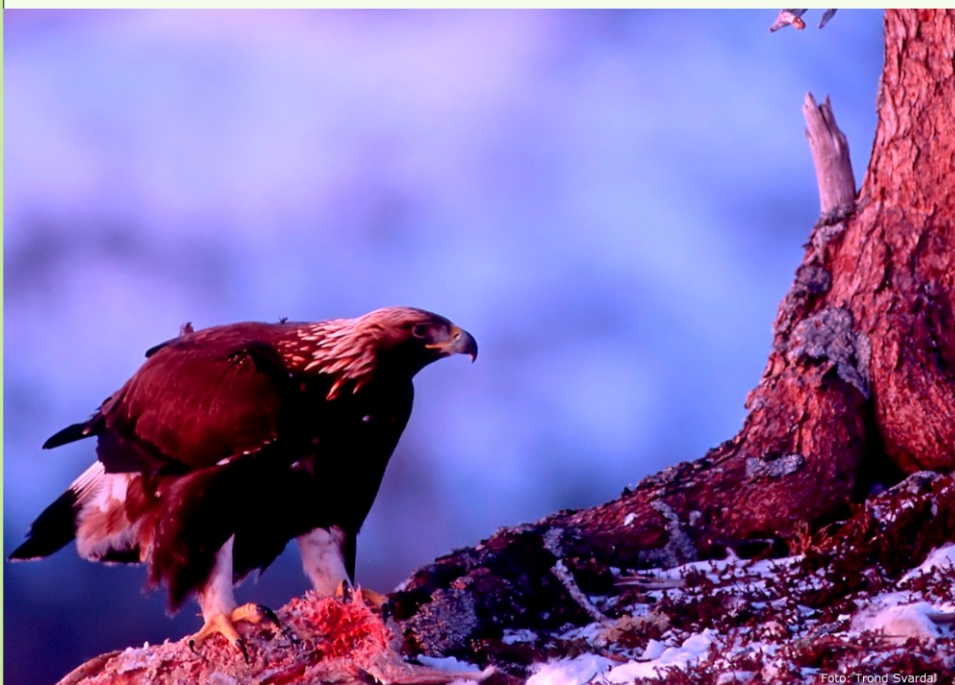
1784 ble elgen totalfredet.

Ved lov av 22. juni 1818 ble det bestemt at grunneieren skulle ha enerett til all elgjakt, men det måtte ikke felles mer enn en elg på hver eiendom.

Carl von Linné skal alltid ha drømt om å få se en elg.

I dag skytes det mer enn 35 000 elger i Norge hvert år.

Kongeørn er ikke lenger truet

Torbjørn

Kongeørna er et eksempel på en art som har det bedre nå. Kongeørn ble fredet i 1970, etter at skuddpremien ble avviklet i 1968. På laveste var det kanskje så få som 2-300 hekkende par tilbake.

Heidi

Kongeørnbestanden viser at bevaringstiltak virker. Siste estimat for norsk hekkebestand er 1176 - 1454 par. Basert på dette, er reproduserende bestand vurdert til å være over 2000 individer. For tiden er det trolig en vekst i bestanden i både Norge og i våre naboland. Og i 2010 står ikke lenger kongeørn på norsk rødliste.

Sjøfuglene sliter

9

Torbjørn

Vi har i flere år visst at det blinker en rød lampe for mange av sjøfuglene våre. Den nye rødlista viser dessverre ingen bedring - heller tvert om.

Tre nye sjøfuglarter er kommet inn på rødlista: Alke, fiskemåke og havhest. Samtidig har tre arter fått en mer alvorlig kategori enn sist: Dette gjelder teist, polarlomvi og krykkje.

Lomvi er kritisk truet.

Lunde, alke og polarlomvi er sårbare.

Heidi

Vi kjenner ikke alle årsakene...

Lundefuglene på Røst har ikke fått fram unger på tre år

Historisk tilbakeblikk

Foto: Ola Glesne

1910-loven: Arter og mindre steder
Fredet naturminne i Ullevål Hageby

Foto: Bård Løken ©NN, Samfoto

1954-loven: Vern av område
Rondane nasjonalpark (1962)

Foto: Mari Lise Sjong

1970-loven: Systematisk og moderne
Femundsmarka landskapsvernområde

Foto: Marianne Gjerv

2009: Naturmangfoldloven
Bærekraftig bruk og vern

10

Heidi Det er to hovedretninger i forvaltningen av norsk natur:

- Bærekraftig bruk av natur. Bruk og høsting.
- Naturens opplevelses- og egenverdi.

Torbjorn 1910-loven: En vernelov! Av enkeltobjekter og mindre områder. Bilde: Vernet eik (naturminne) i Ullevål Hageby i Oslo. Eika er sannsynligvis 2-300 år gammel. Ikke hjemmel for å etablere nasjonalparker eller landskapsvernområder!

Heidi 1954-loven: En vernelov. I tillegg til vern av arter og mindre områder, åpner loven for vern av områder, inkludert nasjonalparker og landskapsvernområder. Bildet viser Rondane nasjonalpark, som er vår første nasjonalpark (1962). I alt sju nasjonalparker er etablert etter 1954-loven. Det første landskapsvernområdet som ble opprettet, var Innerdalen landskapsvernområde i Sunndalen kommune i 1967.

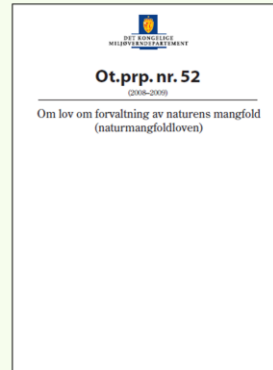
Torbjorn 1970-loven: I 1970 fikk vi en ny og meget moderne naturvernlov, som fortsatt bare hadde regler om vern. Den var en mer systematisert og moderne vernelov, med formål, vernekategorier, vilkår for vern og rettsvirkninger. Det er etablert 24 nasjonalparker etter 1970-loven.

Heidi 2009-loven: Naturmangfoldloven er en lov som har mål, prinsipper og regler for bærekraftig bruk og vern av norsk natur. Dette er en lov for bærekraftig bruk og vern av natur. Det er etablert tre nasjonalparker etter naturmangfoldloven: Breheimen, Sjunkhatten og Rohkunborri. På mange måter forener naturmangfoldloven de to hovedtradisjonene i forvaltningen av natur.

Naturmangfoldloven

- En lov bestående av 10 kapitler og 77 paragrafer samt 15 endringer i andre lover

- Kapittel I Formål og virkeområde
- Kapittel II Alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk
- Kapittel III Artsforvaltning
- Kapittel IV Fremmede organismer
- Kapittel V Områdevern
- Kapittel VI Utvalgte naturtyper
- Kapittel VII Tilgang til genetisk materiale
- Kapittel VIII Myndigheter etter loven, tilsyn
- Kapittel IX Håndheving og sanksjoner
- Kapittel X Avsluttende bestemmelser

11

Torbjørn

Lovens grunnidé: Samler alle mål og prinsipper i en lov, framfor å legge disse inn i minst 36 sentrale areallover.

Heidi

Omtaler ringen rundt områdevern. Sier noe om omfanget av loven og samarbeidet med andre departementer.

Naturmangfoldloven er det største lovverket som er utarbeidet om norsk natur noensinne!

Naturmangfoldlovens hovedgrep

12

Kilde: Miljøverndepartementet
Fotos: Bård Løken, Asbjørn Børset, Erling Svensen

Torbjørn

Verneområder og prioriterte arter. Det mest verdifulle – indrefiléten av norsk natur.

Heidi

Mellomsjiktet – natur som krever spesielle hensyn. Utvalgte naturtyper, der man må sikre arter gjennom bærekraftig bruk (høsting og fangst) og der noe truer natur (fremmede organismer).

Torbjørn

Grunnmuren. Formål, forvaltningsmål og prinsipper. Gjelder for alle tiltak som berører natur.

Kunnskapsgrunnlaget

Vitenskapelig kunnskap
Erfaringsbasert kunnskap
Som er utarbeidet og er tilgjengelig

13

Foto: Marianne Gjørsv

Heidi

Kunnskapskravet er en del av naturmangfoldlovens grunnmur, både **vitenskapelig kunnskap** og **erfaringsbasert kunnskap**.

Vi har de senere årene fått en kraftig forbedring av kunnskapsgrunnlaget og verktøy og databaser.

I hovedsak basert på eksisterende og tilgjengelig kunnskap.

Bildet: Utbygging av vei og hyttefelter i fjellskog på Vaset i Valdres.

Torbjørn

Føre-var-prinsippet

Ved søknad. Når det treffes en beslutning uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmiljøet, skal det tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet.

Av eget tiltak. Foreligger en risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet, skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak.

Heidi

Økosystemtilnærming og samlet belastning

Vurderingen av den første påvirkningen av et økosystem. Vurdering av nye påvirkninger på et allerede påvirket økosystem.

Torbjørn

Kostnader ved å hindre eller begrense skade innbefatter alle kostnader ved forebyggende eller gjenopprettende tiltak

I dette kan det også ligge kostnader for å fremskaffe kunnskap.

Kostnader for å hindre eller begrense skade, kan også være kostnader ved overvåking av miljøtilstanden der en tillatt virksomhet finner sted og som den kan ha effekt på.

Flest trua arter er der vi bor

Torbjørn

[klikk] På dette kartet, som er hentet fra Norsk rødliste for arter 2010, ser vi hvor de trua og nær trua artene i Norge befinner seg (totalt 3682 arter). En stor andel av disse artene er knyttet til varme områder, og spesielt edellauvskoger, rundt Oslofjorden. Dette er områder der det generelt er flest arter. Dette er også der det bor flest folk. Men trua og nær trua arter finner over hele landet og i alle landets fylker.

- Oslo & Akershus: 1462
- Vestfold: 1132
- Telemark: 1118
- Østfold: 1104
- Buskerud: 1097

Heidi

[klikk] Badeplassen Huk på Bygdøy i Oslo er blant de mest besøkte badeplassene i landet. Noen få meter fra badeplassen vokser [klikk] **dragehodeblomsten**. Arten ble beskrevet ny for vitenskapen fra en serie individer samlet fra Snarøya. Dragehodeblomsten er så langt bare funnet i Norge, og kun i Akershus og Buskerud.

På dragehodeblomsten lever **dragehodeglansbille**. Den legger egg i knoppene av dragehodet, og larven utvikler seg i blomsten. Dragehodeglansbille har en mye mer snever utbredelse enn sin vertsplante, og er også mer sårbar for ødeleggelse av sine leveområder.

Prioriterte arter

Moderniserer artsbeskyttelsen
Ser artene og leveområder i sammenheng
Avprioritering

16 Klippeblåvinge

Foto: Christian Steel, SAMBIMA

Torbjørn

Et av virkemidlene for å redde truede arter er prioriterte arter.

Prioriterte arter avløser naturvernlovens "artsfredning", og til dels "totalfredning" etter viltloven og lakse- og innlandsfiskloven.

Gjeldende fredningsvedtak står ved lag inntil de blir opphevet.

Heidi

Prioriterte arter **moderniserer artsbeskyttelsen** ved å se arter og leveområder i sammenheng, i såkalte økologiske funksjonsområder. Det som skiller reglene om prioriterte arter fra tidligere artsfredninger, er at f.eks. tidligere fredninger av planter primært innebar at man ikke kunne plukke planten. Men det var tillatt å ødelegge området der planten vokste. Nå kan man hindre dette gjennom å etablere økologiske funksjonsområder.

Torbjørn

Prioriterte arter er **dynamisk**, ift

aktive tiltak; skal mange av disse artene tas vare på, trenger man aktive tiltak. Derfor skal det utarbeides handlingsplaner, der skjøtsel og aktive tiltak er nødvendig for å ta vare på arten.

ikke statiske funksjonsområder; dersom arten flytter på seg, følger det økologiske funksjonsområdet med arten. Mest aktuelt for dyr, f.eks. fugler.

Heidi

avprioritering; det er ikke et siktemål å prioritere en art for "alltid". Siktemålet er å få arten i en så god tilstand at prioriteringen kan falle bort. Det er en egen hjemmel for dette i loven.

Forslag til prioriterte arter

Torbjørn

Her er oversikten over de 12 artene som er forelått prioritert. For syv av disse er det også foreslått økologiske funksjonsområder.

Heidi

Forskriftene om prioriterte arter har vært på en bred, alminnelig høring. Saken er nå under behandling i Miljøverndepartementet, før forskriftene skal fastsettes av Kongen i statsråd. De første artene vil bli prioritert før sommeren.

Torbjørn

Redningsaksjonene er i gang. Kommunene kan bidra til å følge opp prioriterte arter og deres funksjonsområder gjennom å søke om midler fra tilskuddsordningen for å følge opp med skjøtsel og andre tiltak for de ulike artene.

Heidi

Rød skogfrue er en av de foreslåtte prioriterte artene. Den er en sjelden og vakker orkidé som lever i kalkfuruskog og fins kun i sørøstlige deler av Norge, blant annet i Nedre Eiker, der dette bildet er tatt. Den skogfrua jeg ser på, har til og med fått sitt eget navn: Den blir kalt "Dronningen".

Arten er fredet, men på langt nær alle leveområdene er ikke sikret gjennom fredningen. På forrige rødliste fra 2006 var arten vurdert som **kritisk truet**. På den nye rødlista er den vurdert til **sterkt truet, altså en viss bedring for arten**. Dette blant annet fordi flere (i alt åtte) forekomster er innenfor naturreservater som forvaltes med hensyn til arten og at vi har satt inn tiltak gjennom handlingsplan fra 2006. Dette viser at miljøvern virker!

Navnet rød skogfrue ble satt av Linné, den kjente svenske botanikeren som levde på 1700 tallet. Den første vitenskapelig registrerte skogfrue i Norge skjedde i 1810, på museet på Tøyen.

Fjellrevsuksess på Dovre

Kilde: Faksimile fra VG, 08.07.10

VILL LYKKE
på Dovrefjell

For første gang har avlet fjellrev ynglet i det fri

Dovre-fjell (VG) Fine små valper er nå på vei mot å bli overlevende. De fire små valper ble sett av en avlsperson på Dovrefjell i slutten av juni. De er nå på vei mot å bli overlevende. De er nå på vei mot å bli overlevende. De er nå på vei mot å bli overlevende.

REISEREKKE ...

MILJØ ...

Gledelig nyhet

19

Torbjørn

Fjellreven er et av Norges mest truede pattedyr, og er listet som *kritisk truet* i Norsk rødliste for arter 2010. Arten ble fredet i Norge i 1930. Til tross for dette, har ikke bestanden tatt seg opp igjen. I dag har vi kun ca 50 voksne dyr igjen. Disse lever i flere fjellområder, men bestandene er små og isolerte.

Heidi

En bergingsaksjon er satt i verk for å gi fjellreven bedre mulighet til å overleve på sikt. Revene har fått en egen handlingsplan.

Avlsprosjektet er ett av tiltakene som skal bedre sjansene til den truede arten. Det ble etablert i 2005 for å reetablere, styrke og knytte sammen delbestander av fjellrev, samt øke utvekslingen av gener og slik motvirke genetisk isolasjon.

2010 har vært et gjennombruddsår for avlsprosjektet. Fjellrevene som er satt ut i Dovrefjell/Snøhetta, fikk sommeren 2010 fem kull født i det fri. Reetablering av denne delbestanden er med dette et faktum.

Arter vi har et særskilt ansvar for

Torbjørn

Arter der Norge har en større andel av europeisk eller global bestand, fordeler seg over hele Norge.

Av arter Norge har et særskilt ansvar for med mer enn 25 % av europeisk bestand.

Heidi

Dette er arter knyttet til **områder med sterkt oseanisk preg langs kysten**, og til en viss grad i **alpine områder** som dominerer. Dette er arter som har sin sørlige og/eller vestlige utbredelsesgrense i Norge.

Det er innenfor artsgruppen **karplanter** vi finner flest arter hvor Norge har mer enn 25 % av europeisk bestand, med totalt 73 arter.

Innenfor artsgruppene lav, moser og tovinger, er det nå identifisert omlag 30 arter hvor vi anslår at mer enn 25 % av europeisk bestand finnes i Norge.

Elvemusling er et eksempel på en art som Norge har et spesielt ansvar for.

Elvemuslingen

Torbjørn

Norge har halvparten av Europas forekomster av elvemusling, og en tredjedel av verdens forekomster av elvemusling.

Arten er listet som *sårbar* på den Norsk rødliste for arter 2010 (som i 2006), og som sterkt truet på den internasjonale. Den har fått sin egen handlingsplan og er foreslått som prioritert art etter naturmangfoldloven.

Heidi

Elvemuslingen er et fascinerende dyr. Den kan bli 200 år gammel og lagrer informasjon om vannkvalitet i skallet! Som larve lever den på laks eller ørret, så hvis muslingen er der, er det trolig fisk i elva også, og trolig også et livskraftig økosystem. Den er også en av de få dyrearter som blir kjønnsmodne senere enn oss, først i 20-åra.

Elvemuslingen måtte skifte navn fra elveperlemusling, fordi den var så ettertraktet for perlene sine. På bildet ser dere et hodeplagg og en detalj fra en messekappe med perler fra elvemuslingen som "andakinen", dvs. førstepresten, i Valama klosteret i Pechenga har hatt. Klosteret ligger i Russland, 8 mil fra Kirkenes.

Elvemuslingen er en god indikator på elvenes helsetilstand. Tilstanden er mye dårligere for elvemusling i dag enn i 1950. 95 % av bestandene av elvemusling i Europa har forsvunnet de siste tiårene! I dag er det kun levedyktige bestander i Norge, Skottland og på Kola.

Utvalgte naturtyper

Felles regler for forvaltning av natur utenfor verneområder

Konkretisere naturtyper det er spesielt viktig å ta vare på

Øker forutsigbarhet og forenkler

22 Kystlynghei

Foto: Jan Rabben/NN/Samfoto

Utvalgte naturtyper er naturtyper med en ensartet type natur som omfatter alt plante- og dyreliv og de miljøfaktorene som virker der.

Torbjørn

For første gang har vi felles regler for forvaltning av natur utenfor verneområder. Forvaltningen skal skje gjennom bærekraftig bruk. Konkretiserer forvaltningen og bidra til økt forutsigbarhet og forenkler. Dette fordi vi gjennom ordningen sier at det er visse naturtyper dere som kommune skal ta spesielt hensyn til i planleggingen. Det gir kommunen større frihet, men ikke slik at annen natur ikke skal forvaltes bærekraftig.

Heidi

Bildet viser naturtypen kystlynghei. Tidligere spredte kystlyngheiene seg fra Portugal i sør til Lofoten i nord. Dette kystlandskapet er formet av menneskelig bruk gjennom tusenvis av år, og er en viktig del av den felleseuropeiske natur- og kulturarven.

Norge har, i motsetning til land sørover i Europa, opp til vår tid hatt autentisk drevne lyngheier. Norske kystlyngheier er dessuten særegne i europeisk sammenheng da de har vært utsatt for mindre grad av nitrogenforurensing enn lyngheier lenger sør i Europa.

Forslag til utvalgte naturtyper

Slåttemyr
Slåttemark
Kalksjø
Kalklindeskog
Hule eiker

Tegning fra 1800-tallet av den danske forfatteren Jens Baggesens skrivestue i en hul eik

23

Kilde: Handlingsplan for hule eiker, Direktoratet for naturforvaltning

Torbjørn

Her ser dere en tegning fra 1800-tallet, tegnet av den danske forfatteren Jens Baggesens (1764 til 1826). Han brukte faktisk en hul, gammel eik som skrivestue!

Heidi

Folks fasinasjon og beundring for gamle, eiketrær speiles i litteraturen, som i Jørgen Moes dikt "Den gamle mester", som handler om det store eiketreet på Krødsherad prestegård. Videre har mange av oss blitt inspirert av Astrid Lindgrens Pippi, som gjemmer skatter i hule trær, og vi har barndomsminner knyttet til det å klatre i den fritt voksende eikas grove klatregrener.

Hule eiker er en av kandidatene til utvalgte naturtyper. Siden de har blitt så sjeldne, og er leveområder for mange andre sjeldne arter, anbefales det verken å bruke dem til skrivestue eller klatrestativ! Andre kandidater til utvalgte naturtyper er slåttemyr, slåttemark, kalksjø og kalklindeskog.

Skjøtsel av slåttemark

Torbjørn

Kommunene har en viktig rolle i arbeidet med å ta vare på utvalgte naturtyper. Slåttemark er et eksempel på en mulig utvalgt naturtype. Disse bildene er fra lanseringen av en handlingsplan for slåttemark på Ryghsetra i Nedre Eiker kommune, i juni 2010.

Heidi

Slåttemark var før vanlig over hele landet, men har i løpet av 1900 tallet gått tilbake med 90 prosent.

Slåttemark er arealer som i hundrevis av år har blitt regelmessig slått, og som ikke har vært oppdyrket, tilsådd eller gjødslet. Også myrene ble slått og trær ble lauvet.

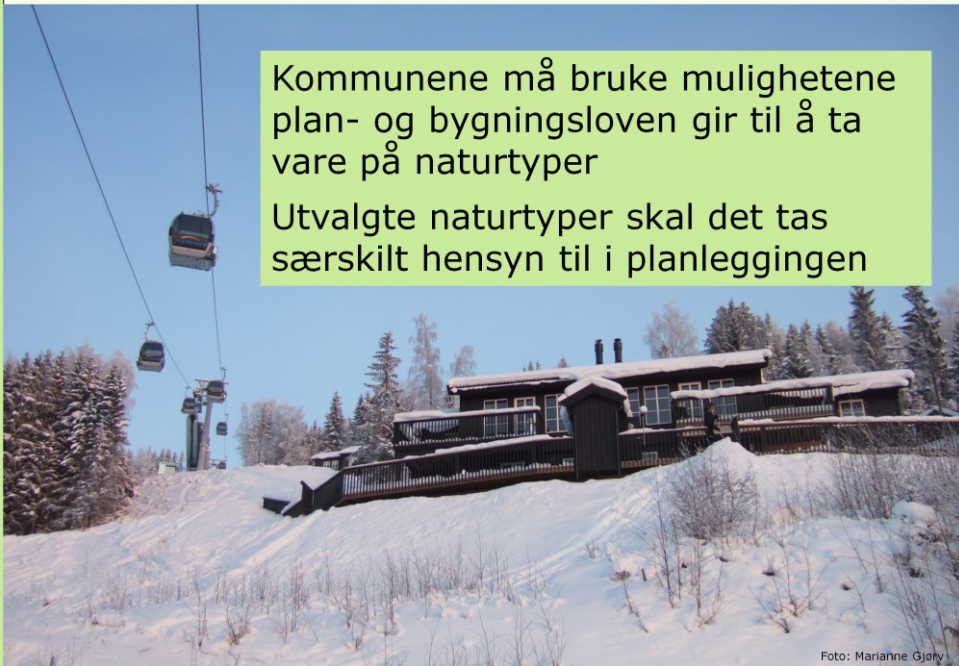
Slåttemarkene er svært artsrike økosystemer som huser et stort mangfold av arter av blant annet planter og insekter. Mange av disse artene er i dag truet. Tilbakegangen skyldes moderniseringen i landbruket.

Torbjørn

Som en oppfølging av naturmangfoldloven, er det etablert en **tilskuddsordning** som skal brukes til tiltak for å opprettholde forekomster av utvalgte naturtyper. Dersom slåttemark blir en utvalgt naturtype, vil det kunne søkes tilskudd til å skjøtte disse.

Et mål i **handlingsplan for slåttemark**, er at alle de mest verdifulle slåttemarkene skal komme under aktiv skjøtsel innen 2015. Når det gjelder slåttmyr, skal det velges ut et antall områder som er representative.

Naturtyper i planlegging

25

Foto: Marianne Gjørvi

Heidi

God planlegging innebærer også å ta vare på naturmangfoldet.

Naturmangfoldloven og revidert plan- og bygningslov legger til rette for at naturmangfoldet skal tas hensyn til i arealplanleggingen.

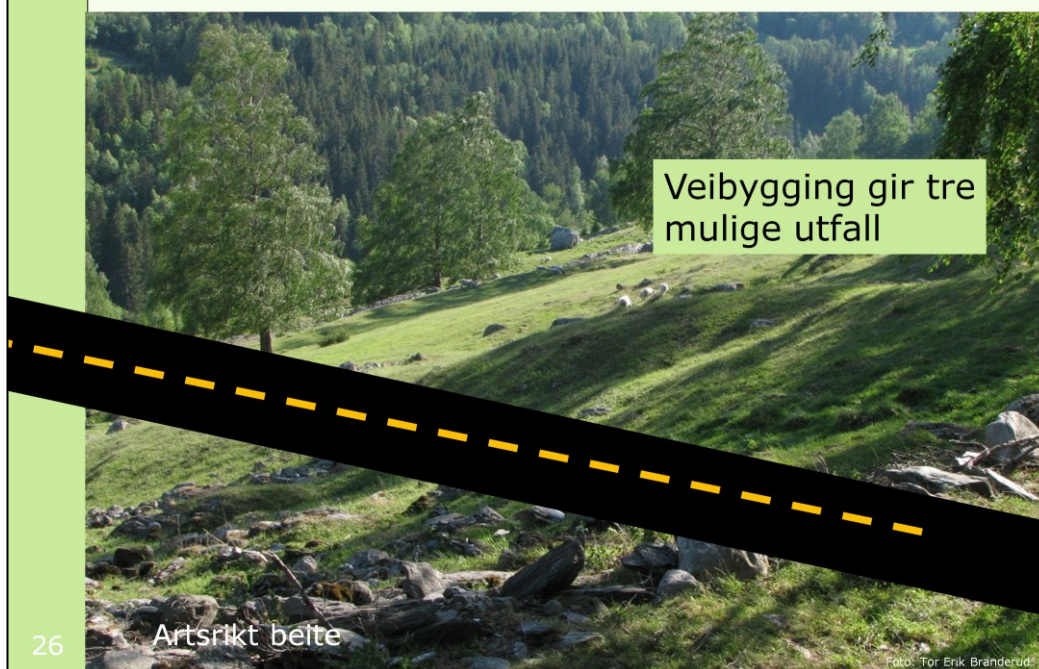
Torbjørn

Naturmangfoldlovens generelle bestemmelser (kapittel II) skal legges til grunn i planprosessene etter plan- og bygningsloven.

Utvalgte naturtyper skal tas særskilt hensyn til i planleggingen. Miljømyndighetene deltar i planarbeidet. De har rett og plikt til dette. Her skal kommunen forvalte naturtypene gjennom plansystemet, mens Fylkesmannen skal passe på. Kommunen kan vedta rettslig bindende planer om hvordan de utvalgte skal ivaretas. I noen tilfeller kan enkeltforekomster av naturtypen oppgis av hensyn til andre samfunnsinteresser.

Selv om kommunene ikke er myndighet etter forskrifter om prioriterte arter, må de forholde seg til forskrifter om prioriterte arter i planleggingen.

Reguleringsplan - vei

Heidi Hvordan vil dette med utvalgte naturtyper virke i praksis? La oss se på et eksempel med en tenkt reguleringsplan for en vei. Vi er ti år fram i tid, i 2020, og Kongen i statsråd har pekt ut sine utvalgte naturtyper. Disse ligger pent inne på alle plankart i norske kommuner.

Heidi Kommunen: Vi ønsker å ta vare på dette artsrike beitet. Vi kan ha sauer som beiter her. De kan hentes fra et rovdyrutsatt område. Den veien som planlegges, vil vi legge i tunnel under denne forekomsten av en utvalgt naturtype.

Torbjørn Statens Vegvesen: Vi har sjekket kart og registreringer. Det er mange interesser å ivareta. Sikkerhetshensyn tilsier at veien jeg planlegger må legges over forekomsten av denne utvalgt naturtypen, et artsrikt beiteområde, og ikke i tunnel, slik kommunen foreslår. Andre områder er uaktuelle pga nærhet til barnehage og boligfelt. En tunnel vil koste vegvesenet 100 millioner kroner. Det er for dyrt og ligger utenfor våre budsjettammer.

Heidi Kommunen: Vi mener at 100 mill. kroner er en liten kostnad i denne sammenheng. Kommunen sier nei til vei over det artsrike beitet. Vi synes det er merkelig at Statens vegvesen ikke kan gå for en tunnelløsning, som er til det beste for kommunen og for å ta vare på verdifull natur.

Torbjørn Statens vegvesen: Typisk kommunen. De tror at Statens vegvesen har ubegrenset med midler. Det kan ikke jeg som veimyndighet leve med og fremmer en innsigelse, fordi en sving eller tunnel blir for dyrt og dermed lite samfunnsøkonomisk lønnsomt. Dette er regler om bærekraftig bruk og ikke vern!

Torbjørn Fylkesmannen: Innsigelsen sendes først til Fylkesmannen for mekling, men han når heller ikke fram og saken blir deretter sendt videre til Miljøverndepartementet.

Heidi Mulige utfall i saken:

1. Ja, artsrike beiter har vi så mange av, så vegvesenet får medhold.
2. Nei, naturtypen er under press, så vegvesenet må betale for tunell/sving.
3. Ja, men på det vilkår at vegvesenet betaler for skjøtsel av den utvalgte naturtypen andre steder, i stedet for å betale 100 millioner kroner for en tunnel eller sving.

Fremmede organismer

Heidi

Fremmede arter kan være vakre, som disse hagelupinene langs en norsk vegkant, men de er også trussel mot stedegen natur.

Det er ikke uten grunn at et helt kapittel er viet fremmede organismer i naturmangfoldloven. Dette er det eneste kapitlet i loven som ikke er trådt i kraft enda. To forskrifter skal fastsettes først:

- Forskrift om utsetting av utenlandske treslag
- Forskrift om innførsel og utsetting av fremmede organismer

Torbjørn

Utkast til begge forskrifter har vært på høring. Den første av disse holder departementet nå på med å slutføre. For den andre venter vi på tilrådning fra Direktoratet for naturforvaltning.

Den viktigste endringen for kommunene gjelder myndighet til å gi tillatelse til utsetting av utenlandske treslag.

Kommunene har en viktig rolle i å bidra med bekjempelse av fremmede skadelige arter.

Bekjempelse av fremmede organismer

Bildene viser:

Heidi

Øverst til venstre: Bekjempelse av rynkerose ved Jærstrendene i Rogaland.

Torbjørn

Øverst til høyre: Informasjonsskilt om vasspest i Rogaland.

Heidi

Nederst til venstre: Uttak av sitkagran fra et verneområde i Aust-Agder.

Torbjørn

Nederst til høyre: Kjempespringfrø.

Heidi

Mange kommuner, bl.a Oslo og Asker, bidrar aktivt med informasjon ut til befolkningen og ber om tips dersom noen ser svartelistede planter. Mange kommuner (også her Oslo), bidrar med aktiv bekjempning av svartelistede planter, gjerne i samarbeid med Fylkesmannen og frivillige organisasjoner.

Et eksempel er Lier kommune, som har hatt et prosjekt for kartlegging og bekjempning av kjempespringfrø langs Lierelva i samarbeid med Fylkesmannen i Buskerud og Norsk institutt for naturforskning, med støtte fra Direktoratet for naturforvaltning. Idrettslag bidrar med lusing, bla. i Linnerstranda naturreservat.

Bruk mulighetene

29

Foto: Marianne Gjerv

Hva skal kommunene gjøre?

Torbjørn

- Lær dere naturmangfoldloven – meld dere på kurs.
- Husk å bruke vurderinger etter lovens kapittel II i alle vedtak som berører natur.

Heidi

- Ta hensyn til naturmangfold i arealplanleggingen og i andre vedtak, og ha særlig oppmerksomhet på prioriterte arter og utvalgte naturtyper.
- Støtte/hjelpe grunneiere som ønsker å gjøre noe. Også hjelpe organisasjoner som ønsker å bidra.

Hva staten skal gjøre?

Torbjørn

- **Rødlista for truede naturtyper** kommer før påske. Rødlistene for arter og naturtyper blir et viktig faggrunnlag for det videre arbeidet med prioriterte arter og utvalgte naturtyper.
- Veiledere for prioriterte arter og utvalgte naturtyper kommer i løpet av våren.
- Veileder for naturmangfoldlovens kapittel II kommer i løpet av året.

Heidi

- Kursing og opplæring (kommuner, fylker, Tollvesen etc.).
- Videre kunnskapsoppbygging er fortsatt nødvendig.
- Forbedring av kart og databaser.

Handling nytter!

Torbjørn

Vi vil avslutte med å vise et bilde fra Ilabekken i Trondheim. Med gjenåpningen av Ilabekken, har Trondheim kommune bidratt til å gjenskape vannets opprinnelige løp fra Bymarka og ut i Trondheimsfjorden.

Heidi

Grunnet en stor flom for mange år siden, ble Ilabekken ført inn i en lang kulvert før den rant ut i fjorden. Nå i senere år har kommunen sett verdien av å få bekken opp i dagen igjen, og har satset på nyere flomsikringstiltak. En steinsatt bekk med kantvegetasjon langs bredden og grønne områder har ført til både økt naturmangfold, idylliske friluftsområder og et mer naturlig løp for vannet. Mange aktører har bidratt i arbeidet med å skape en bydel med bl.a. fossefall og et viktig gyteområde for sjøørret.

Trondheim kommune fikk i 2010 Statens bymiljøpris for sitt arbeid med Ilabekken.

Vi håper eksempler som dette kan inspirere andre kommuner til å sette i gang tiltak som fremmer både naturglede og tar vare på naturmangfoldet nær der folk bor.

Nå er det tid for handling! Lykke til med det videre arbeidet!